

Není všechno zlato co se třpytí aneb Mluvení se nekoná

Jindřiška Gruberová

OBSAH

VZNIK INSTITUCE

PROGRAM

PROBLÉMY

Učitelky x děti

Rodiče x děti

Učitelky x rodiče

Co vlastně rodiče vyčítají logopedické péči poskytované touto školkou?

LOGOPEDICKÁ PÉČE POD TLAKEM PROGRAMU ORGANIZACE PRÁCE

KVALIFIKACE PERSONÁLU

INSTITUCE = ŘEDITELKA?

VZNIK INSTITUCE

Mateřská škola pro děti s poruchami sluchu vznikla v roce 1991. Byla přetvořena z původní „normální“ mateřské školy na specializovanou instituci. Zůstaly zde téměř všechny učitelky, jenom se změnilo vedení. Na post ředitele nastoupil člověk s kvalifikací - speciální pedagog.

V první řadě bylo nutné vypracovat detailní plán pomoci těmto dětem, který bylo nutné konzultovat s celou řadou odborníků. V tomto plánu je přesně definován:

- 1) cíl projektu
- 2) proces projektování
- 3) proces realizace péče
- 4) vlastní obsah projektu
- 5) financování

Dále byl předložen plán s dílčími programy péče. Zde byly uvedeny také jednotlivé formy komunikace a spolupráce mezi zúčastněnými. Součástí tohoto plánu byl také návrh financování.

Samostatnou součástí projektu byla také příloha, která obsahovala řadu tabulek a grafů týkající se celé problematiky.

Celý program byl konzultován s těmito organizacemi:

- 1) Okresní správa sociálního zabezpečení
- 2) Úřad práce
- 3) Školský úřad

Nejdůležitější institucí při konečném rozhodování bylo:

1. Město - magistrátní úřad
2. Okresní úřad

PROGRAM

Program této mateřské školy lze charakterizovat asi takto: **Cílenou a soustavnou logopedickou péčí pečovat o děti tak, aby jejich porucha byla zvládnuta natolik, že mohou být přijaty do školy.** „Přijetí do školy“ je zde potřeba zdůraznit, protože, jak jsem se již zmiňovala v předchozích řádcích, jsou zde pouze děti s **těžkými vadami řeči**. To znamená, že některým z nich je rozumět velice špatně, někdy vůbec. Člověk potřebuje delší čas než jsou například osm- devět hodin jednou v týdnu, aby se naučil rozumět a chápat to, co dítě říká. Tyto děti, vzhledem ke své vadě, tvoří také svoje vlastní slova, kde se např. písmena, se kterými mají problémy, vůbec neobjevují. A člověk opět potřebuje delší čas, aby se vůbec od dítěte dozvěděl co to či ono slovo znamená. Pro ukázkou, že někdy je to skutečně obtížné, bych uvedla pár slov, které používá jedno z dětí.

pytlík - pipík	ryby - yby
písek - pípek	fouká - poupa
voják - bovab	bruslí - pupí
voda - popa	kluk - kuk

Pokud si pak člověk představí, že by mu dítě řeklo: „Venku poupa, ale kuk pupí“ myslím že pochopí, proč je důležité být s dítětem hodně často v kontaktu. Pravdou je, že rodiče, především maminky svým dětem rozumí velice dobře.

Podobně jako v každé školce existuje určitý zaběhnutý režim, existuje i zde. Vypadá asi následovně:

A. 6.00 - 7.00	příchody dětí; společná hra na jednom oddělení
B. 7.00 - 8.00	hra na svém oddělení
C. 8.00 - 9.30	logopedická práce s dětmi
D. 9.30 - 10.00	svačina
E. 10.00 - 11.30	většinou vycházka
F. 11.30 - 12.00	oběd
Po obědě děti	1. odcházejí s rodiči domů 2. odcházejí spát

Polední klid trvá zhruba do 14.00 hodin. Potom si děti hrají podobně jako v běžných mateřských školách a čekají na své rodiče.

Ad A) Tady je dětem, kterých je většinou okolo 15-20, zadán jeden úkol. Např. jsou jim předloženy kostky, ze kterých je možné sestavit obrázek. Dětem se dá pokyn, aby samy obrázek sestavily a teprve po splnění tohoto úkolu si mohou zvolit, čím by se chtěly samy zabývat. Nutno dodat, že obrázek musí sestavit naprosto samy bez cizí pomoci. Jejich další výběr hraček je stejný jako v jiných mateřských školách, tj. panenky, auta, stavebnice, malování.

Ad B) Rodiče mají možnost přivést své dítě do 7.00 hodin, po této hodině je předpokládáno, že se žádné jiné dítě nedostaví a děti odcházejí na své oddělení. Pokud se ale nedostaví a rodiče ho telefonicky či jinak neomluví, platí rodiče běžnou denní taxu i s jídlem, jako kdyby bylo dítě přítomno. Od 7.00-8.00 hodin si děti sice hrají, ale všechny hry mají buď efekt výchovný nebo rozvíjecí. Rozvíjí se např. jednoduchá motorika dětí. To znamená, že se jim rozdávají černým fixem namalované jednoduché obrázky, přes které je přeložena průsvítka. Děti mají za úkol na průsvítce dokreslit celý obrázek. Nebo se rozvíjí paměť dětí - to znamená, že se učí básničky nebo písničky, nebo opakují ty, které již znají.

Ad C) Zde probíhá logopedická práce s dítětem podle jeho vady. Každé dítě má svůj notýsek, tam logoped zapisuje učitelkám co a jak dlouho mají s dítětem procvičovat. Ve většině případů určí logoped přesně i slova, věty nebo básničky, které má dítě říkat. Sešit slouží samozřejmě také pro rodiče, kteří si ho berou domů a měli by podle instrukcí postupovat při domácí práci s dítětem. Logoped toto zařízení navštěvuje 1-2x týdně, kdy postupně pracuje se všemi dětmi.

Ad D) Klasická situace, kdy si děti samy rozdávají jídlo a nají se. Atypická je snaha vést děti k tomu, aby si po sobě talířky a hrnky také umyly.

Ad E) Opět typická věc pro každou mateřskou školu. Do jisté míry je tato část programu závislá na počasí. Pokud počasí nedovolí, většinou zůstávají děti na svém oddělení a sledují pohádky na videu.

Další body programu, myslím, není nutné zdůvodňovat nebo nějakým způsobem ujasňovat či rozebírat. Pouze bych se zmínila o tom, že hra dětí, která následuje po „poledním klidu“, je zcela ve vlastní režii dětí. Učitelky zde děti pouze usměrňují.

PROBLÉMY

Vedle problémů, se kterými se potýká téměř každá vznikající nebo nově vzniklá instituce jako jsou např. finanční, je v této mateřské škole složitá situace v samotné oblasti plnění základní specializované náplně, jejího programu - logopedické péči. Tento problém nakonec nabyl podoby vyhořelého konfliktu mezi školkou a rodiči, kteří vůči školce vznesli stížnost pro neplnění povinností. Pod narůstajícím tlakem tohoto konfliktu začaly vystupovat další problematrické oblasti, jako např. vztah učitele k dětem, vztah dětí a rodičů, učitelů a rodičů.

Učitelky x děti

Na jedné straně zde stojí učitelka, která je zde proto, aby dětem pomohla a ona se o to také snaží. Na druhé straně stojí dítě s vadou řeči, které potřebuje pomoc a je sem přiváděno rodiči s tím vědomím, že pomoci se mu zde dostane.

Na jedné straně pak leží vyjádření: „*Já když je 14 dní nevidím, tak se na mě strašně těším, na raubíře.*“ Ale naproti tomu učitelky říkají: „*Dneska to budeme mít fajn. Dneska je tu jenom Míra.*“

Zvláštní na vztahu je zde zvyk učitelek hovořit o dětech před dětmi „negativně“ nad rámec situací nezbytně vyžadované kritiky k usměrnění jejich chování, jakési pomlouvání až stigmatizace dětí.

- Děti sedí ve třídě a mají za úkol malovat okénka. Učitelka se dívá, co které dítě maluje a potom mi nahlas říká: „*Podívejte se, jak nemají vůbec žádnou fantazii. To je jedno okno jako druhý. Kdyby jim aspoň přidělaly záclonky.*“

(Zde je pravda v tom, že děti skutečně malovaly pouze to, co jim bylo ukázáno. Samy nepřišly s žádným nápadem.)

Takto „negativně“ se před dětmi hovoří i o jejich rodinách.

- Děti mají košíčky a do nich mají nalepovat květiny z papíru. Jedna z dívek kouká a evidentně nechápe co má dělat. Učitelka říká: „*K Zuzce budeš asi muset jít. To víš, ta se nemá kde podobný věci naučit. Doma na ní nemaj kdy, neu-*

stále zaměstnaný a pak tady takhle holka kouká!"

- Je zde chlapec, který má problémy s nervy a v průběhu dechového cvičení mi vypráví o počítačové hře, která spočívá v zabíjení německých vojáků. Jedna z učitelek tento rozhovor okomentovala slovy: „*No tak co to může být za rodiče, když mají kluka nerváka a nechaj ho hrát takový hry. Dyť to mu jednou ublíží*”

Nezřídkou se učitelky navíc jakoby dožadují od dětí jejich souhlasu.

- Je 8.30 a děti mají sestavit z kostek obrázků. Některým to nejde, takže jim pomáhám. Stojím zrovna u Honzy, což je chlapec, který je velmi nervózní a jak říkají učitelky -, „musí se na něj hrozně pomalu“. Nejde nám to ani společně, obrázků vlastně skládám já, a jedna z učitelek říká: „*Bóže, Honzíku, ty jsi tak nešikovnej, že to snad ani není možný! Ty se prostě budeš musít živit hlavou, protože ručičkami by sis nevydělal ani na slanou vodu, vid’?*”

(Většinou děti na každé učitelčino „vid’“ souhlasně kývají hlavou.)

- Učitelky sedí u stolu a hovoří o „urážlivosti“ rodičů, především matek. Jedna z nich se obrací k Mírovi a říká: „*Míro, zrovna v úterý se maminka na nás urazila a ve středu tě nepřivedla, vid’.*”

- U jídla proběhla rvačka dětí o to, kdo z nich bude mít hrníček, na kterém je namalovaný lev. Po zklidnění dětí hovoří jedna z učitelek k aktérce: „*Ona je Martinka jedináček, a tak je zvyklá, že dostane všechno co chce. A pokud to nejde jinak, začne být vzteklá a nebo brečí, vid’ Martinko?*”

(Podle výpovědi jedné z učitelek nečekají, že by jim dítě po závěrečném „vid’?“ odpovědělo. „*To už je prostě takovej zažitéj obrat. Já to vlastně říkám nevědomě i doma dětem nebo manželovi!*”)

Přesto mají děti k učitelkám, myslím, vztah jako k tetám. Oslovují je sice „paní učitelko“, ale vyprávějí jim co dělaly o víkendy, prázdninách atd. Některé se po víkendy na učitelky těší a i učitelky hovoří o tom, že je mají rády: „*Někdy to člověku jde na nervy a nadívá na ně, ale když je pak třeba tejden nebo čtrnáct dní nevidí, tak je celej nesvůj. Já se dokonce po dovolený těším, až ty rošťáky zase uvidím.*”

Já bych k tomu dodala, že já když jsem začala tuto instituci navštěvovat, jsem z počátku byla ráda, když bylo hodně dětí, ale po 4 měsících jsem se také ztotožnila s tím, že je lepší, pokud je jich méně. Člověk se neustále „přetvaňuje“ - je milý, vstřícný, vše vysvětluje 10x-20x a to je, podle mě, velice unavující.

Rodiče x děti

Můj dojem je ten, že rodiče těžce nesou defekt svého dítěte. Těžko se smírují s tím, že jejich dítě není jako jiné děti. Tvrdý dopad pro ně nastává v okamžiku, kdy je jim nabídnut pro jejich dítě odklad. Do té doby totiž u většiny z nich převládá názor, že defekt jejich dítěte není nic tak hrozného, má to spousta dětí, a že se z toho jejich dítě vymluví.

- Hovořila jsem s jednou maminkou o její dceři a ta mi řekla: „*Když jí byly 2 roky, tak mluvila stejně jako ostatní děti. Nikdo jí nerozumněl, ale to je prostě normální. Podobný to bylo i když byla starší, ale moje maminka říkala, že stejný to bylo se mnou a s bráchou. Že prostě v tomhle věku*

dětem rozumí hlavně máma a jinak skoro nikdo. Když jsem pak začala mluvit o tom, že je to divný, celá rodina a hlavně manžel radili, že vidím všechno černě, maluju čerta na zeď, že se to všechno upraví samo. A najednou bylo pozdě.”

Dítě dostane odklad a pro rodiče nastává další problém. Jak tuto věc sdělit okolí? Mají strach z toho, že jejich dítě bude považováno za hloupé: „*To, že kluk špatně mluví, ještě neznamená, že je blběj. Von je náhodou moc šikovnej. My jsme to s ženou nechtěli. Ale když voni do nás furt hučej, že to klukovi ve škole nepude, bude se trápit, nebude se tam cítit dobře. Takovejch bylo a školu udělali.*”

Jiní rodiče: „*Já to chápu, že by se ve škole asi trápila. Jenomže ty okolo to chápou úplně jinak.*”

- Nebo v jednom mém rozhovoru s jednou maminkou:

J: „*Ale já myslím, že to vůbec tak není. Já jsem šla třeba do školy taky o rok později a nepamatuji se, že by se mi někdo smál. Naopak, moje maminka tvrdí, že mi to jenom prospělo.*”

M: „*Vám možná ne. Jenomže já vidím ty významný pohledy. V baráku se každé ptá: „A jak to, že Maruška ještě nešla do školy?“, a přitom víte, že to na 100% všichni vědí.*”

(Nikdo z rodičů nedokázal uvést důkaz výsměchu - měli pouze dojem, že vidí „významné pohledy“.)

Možná mají rodiče i pocit vlastního selhání. Pocit vlastní viny. Většina z nich je velice citlivá na jakoukoli zmínku o jejich schopnostech jako rodičů. Cítí, že vadou dítěte je zpochybněna jejich role? Mně osobně to připadá tak, že chtějí, aby dítěti byla věnována slíbená logopedická péče, o té jsou ochotni diskutovat, přijímat výtky, ale vše ostatní je pouze jejich věc. Kvůli ničemu jinému tu prostě jejich dítě není. Tím vlastně sami zpochybňují jeden ze základních úkolů mateřské školy jako instituce. Nestojí o to, aby instituce převzala roli rodiny a jejich dítě vychovávala, proto tu jejich dítě prostě není.

Samozřejmě ne všichni rodiče situaci prožívají stejně. Jsou i takoví, kteří věc berou jako dobro. Mají pocit, že je to pro dítě jenom výhodné. Poukazují na to, že si dítě např. už nebude hrát pod lavicí, bude pozornější a klidnější.

Učitelky x rodiče

O zmíněné citlivosti rodičů učitelky hovoří, když si stěžují na to, že není možné vykonávat kvalitní práci, pokud se děti nezúčastňují programu denně: „*To se zase maminky urazily.*” „*Rodičům se nedá nic říct.*”

- Jednou se jedné z maminek oznámilo, že si její dítě na vycházce umazalo tepláky. Maminku to velice rozčililo a zareagovala tím, že učitelkám sdělila, že to, že její dítě špatně mluví ještě neznamená, že mu nevyperě. A druhý den dítě do školky nepřivedla.

Tímto stylem se dá během okamžiku zneprátnit celá řada rodičů. Takže ráno, druhý den, se místo 15 dětí sejdou např. pouze 2. Já osobně jsem nejvíc zaznamenala 9 dětí.

Co vlastně rodiče vyčítají logopedické péči poskytované touto školkou?

Za prvé je to **rychlost** s jakou se dítě učí správně mluvit.

Rodiče to většinou vidí tak, že pokud by s dítětem chodili k logopedovi jednou za měsíc, bude to trvat dlouho, ale pokud ho zapíší do této školky, musí dítě postupovat daleko rychleji.

- Jedna z matek např. říká: „*Já od nich nečekám, že by dítě za pár dní mluvilo krásně čistě. Ale mám pocit, že za ten rok, co tu je, neudělal téměř žádné pokroky. Dyt' s ním denně mluvím. Tak asi vím jak mluvil před rokem a jak mluví teď. A ten dojem nemám jenom já. Zeptejte se klidně i jiných a řeknou vám to samý. A je to tím, že se jim špatně věmjou. To, co dělal tady, bych klidně mohla dělat i já doma a nemusela bych za to platit.*“

V reakci pak učitelky odkazují na zmíněný nerealistický vztah rodičů k handicapu jejich dítěte: „*Vona podniká a tak si myslí, že musí mít všechno pinlich. Dítě sem přivede až když má odklad a čeká zázraky do tří dnů.*“ - nebo - „*Jenže on si každéj myslí, že sem dá dítě na tejdén a bude mluvit jako bůh.*“

(Poukazování na to, že děti sem přicházejí až když mají odklad, tj. 6 až 7 leté, je poměrně dosti časté.)

V odpovědi na otázku „Kdy se začít znepokojovat nad úrovní řeči dítěte?“ se však i učitelky různí v názorech. Některé tvrdí, že to, že dítě přichází pozdě, je důsledkem liknavosti rodičů, která pak vystupuje jako jeden z důvodů, proč náprava neprobíhá tak rychle, jak by si představovali rodiče: „*Já po nikom nechci, aby sem vodil dítě ve dvou letech. Ale sakra to, že dítě koktá to snad slyším. A na to, abych ho dala prohlídnout, nemusím čekat až mu bude pět a skoro bude do školy.*“

Jiné učitelky na přímý dotaz, co si myslí o tom, jestli jsou sem děti přiváděny včas říkají: „*Víte, tohle je hrozně těžký. Ono skutečně do tří let je zbytečný se znepokojovat. To se dočtete i v různých odborných publikacích. Tam se píše i o tom, že některé chyby výslovnosti se ztratí i po nástupu do první třídy, jak čte a píše. A navíc skoro všichni známi jim říkají ať ještě počkej, že se to spraví. To je prostě těžký.*“

(Píše o tom například prof. M. Sovák ve svých knihách.)

Zároveň a jako příčinu toho, že dítě nedělá pokroky v řeči, které očekávali, vyčítají rodiče školce nedostatečnou **kvalifikaci personálu** i to, že učitelky logopedickou práci s jejich dětmi **neprovádějí každý den**.

- Otec jednoho z dětí se k tomu vyjádřil následovně:

O: „*Podívejte se, slečno, já jsem sem nepřišel jako do běžný mateřský školky, ale jako někam, kde za moje peníze bude mému dítěti odborníkem poskytnuta nejvyšší péče. Četla jste ty plakáty, ne? Prvotřídní péče poskytovaná Vašimi odborníky. Nejdřív bych chtěl vidět ty odborníky. Ty teda docela dovedně schovali a pak bych se celkem rád podíval na tu péči. Když se kluka zeptám, co dělali, tak nedělali nic, protože bylo moc hodin a museli jít ven.*“

(Jde o náborové plakáty do této školky, které jsou rozvěšeny po celém městě, kde je rodičům slibována špičková péče špičkovými odborníky.)

J: „*A nemůže to mít, třeba, trochu pomotaný.*“

O: „*Nó, to věřím, to by se Vám hodilo. To je teda paráda, tak kluk to má pomotaný. Děti o těchto věcech nelžou.*“

Část této kritiky učitelky odráží tím, že poukazují na podmíněnost účinnosti jejich práce spoluprací rodičů na logopedické péči. Učitelky pak za příčinu pomalého postupu dětí označují to, že rodiče doma řeč neprocvičují a ony se proto

musejí vracet s dětmi stále na začátek.

Rodiče to vidí dvěma způsoby. Jedni to chápou tak, že dítě procvičuje s logopedem ve škole každý den, tak jak to škola slibuje, takže se jim jeví jako zbytečné, aby to dělali ještě oni: „*Jo, když jsme chodili k logopedovi jednou za čtrnáct dní, tak jsme procvičovali denně. Vždycky večer, buď já nebo manžel. To je pravda. Ale teď je tady a já nevidím důvod, proč by jsme to měli dělat stejně. Procvičuje každý den, akorát ne večer, ale v poledne. Nebo spíš by to tak mělo být.*“

(Fátínek byl poměrně silně rozčilený a trval na tom, že nevidí důvod k procvičování ještě doma.)

Vedle toho zde existují rodiče, kteří sice uznají, že by s dítětem měli procvičovat, ale nakonec skončí u téhož argumentu jako předcházející rodiče: „*A já vím, že by jsme to měli procvičovat ještě doma. Já se to i snažím procvičovat, jenomže někdy to člověk prostě nestihne. Já když přijdu domů, tak mám ještě spoustu práce, která musí bejt hotová. A manžel chodí ještě pozděje než já.*“ Nakonec maminka rozhovor zakončila tím, že se obrátila k argumentaci: „*A když se to vezme kolem a kolem, tak denně to snad procvičujou tady, ne?*“

Výše citované vyjádření je reprezentativní rovněž pro vztah rodičů k otázce **peněz**, které zmiňovali téměř všichni rodiče, se kterými jsem hovořila. Otázku peněz také považují za podstatnou pro danou konfliktní situaci. Chtěla bych zdůraznit, že rodiče situaci vidí tak, že si logopedickou péči kupují a za své peníze požadují kvalitní péči: „*Platím, takže bych očekávala taky adekvátní péči.*“ - nebo - „*A vy si myslíte, že mám peníze na rozhazování. Já to neplatím z nějakýho plezíru. Já za svoje peníze chci vidět kvalitně odvedenou práci.*“

Věcné řešení sporu by se mělo opírat o věcné důkazy. Proto bych chtěla upozornit na to, že v této škole se dělají magnetofonové nahrávky toho, jak dítě mluvilo, když přišlo do instituce poprvé a potom se nahrávky pořizovaly v průběhu školního roku. Problém je, že nahrávky nejsou příliš dokonalé. Pořizují se na poměrně starém přístroji, na kazetách, které byly předtím použity pro nahrávání jiného dítěte. Konečná nahrávka je pak dost špatná a já mám pocit, že se z toho snad nedá ani nic poznat. Byla jsem přítomna, když se jedné z maminek tato nahrávka pouštěla, jako demonstrace toho, že dítě mluví lépe.

- Po skončení zavládla napjatá atmosféra.

M: „*Prosím vás, to snad nemyslíte vážně. To jste pustila pro pobavení, ne? Vždyť tam není skoro rozumět ani vám a to mluvíte normálně. Na tom se nedá absolutně nic poznat. To snad musíte slyšet i vy, ne?*“

(Podobně jsem na tom byla i já, ale odborník potvrdil, že občas je tam slyšet posun k lepšímu, přestože záznam není nejkvalitnější.)

Učitelka argumentovala také tím, že člověk, který má v této oblasti potřebné vzdělání rozliší, jestli k pokroku došlo nebo ne. Ona sama, že jistý posun ve vývoji slyší: „*Ona komise posoudí, jestli je zde vývoj nebo ne.*“

Za zajímavé lze považovat to, že mají-li se rodiče dobrat k posouzení kvality školkou poskytované péče věcným důkazem, má toho být dosaženo tím, že bude potvrzeno, že jejich vlastní dítě nedělá v překonání svého handicapu vůbec či minimální pokroky, a tudíž zostuzením nejen školky,

ale též dítěte a taky všech dalších zúčastněných aktérů, kteří se na této péči o dítě podílejí, včetně samotných rodičů. Myslím, že to, že tato stránka situace rodičům uniká, souvisí právě s výše zmíněným „obchodním“ přístupem rodičů k dané logopedické péči.

Dříve než vysvětlím své podezření, bych se chtěla věnovat osvětlení již zmíněných výtek k organizaci práce učitelek a jejich kvalifikaci.

LOGOPEDICKÁ PÉČE POD TLAKEM PROGRAMU ORGANIZACE PRÁCE

Byť možná ne v přímé diskusi s rodiči, ale jinak personál dává citovanému otci de facto za pravdu, že co se týká organizace každodenní logopedické péče - „dětí nelžou“.

Někdy se učitelky snaží vystřídat všechny děti. Jejich postup pak vypadá obdobně jako v následující ukázce.

Učitelka: „*Takže teď se všichni ztišíme a budeme si hezky potichu hrát. Ke mně přijde Miša a budeme spolu pracovat. A ostatní, jak jsem řekla, budou pěkně potichu, aby nám to s Mišou šlo. Až budeme s Mišou hotoví, tak přijde další, ano?*“

Děti kývají na souhlas, Miša odchází ke stolu, kde si sedá před velké zrcadlo. Učitelka vydává jeho sešit, listuje v něm a říká: „*Tak klepek jsme to, Mišo, přestali, nevíš?*“

(Miša trpí poruchou tempa řeči - breptavostí. Jde o zbrklou snahu rychlého vyjádření, na kterou neobratná mluvidla nestačí. Komolí slova, vynechává slabiky, někdy je jeho řeč zcela nesrozumitelná. U tohoto postižení je třeba cvičit pravidelně vyrovnanou artikulaci, dbát na správné vyslovování všech samohlásek. Po procvičení mluvních automatismů se přechází ke cvičení konverzace a řeči. Děti dostávají vzor klidné a vyrovnané řeči.)

Učitelka: „*No tak, už to mám. Tak Mišo my si dneska řekneme jenom pár slov na zahřátí a zbytek pak uděláte doma s maminkou, ano? A já tady ještě mamince napíšu ať vyprávíš třeba pohádku nebo básničku, jo?*“

Miša kývá hlavou na souhlas, řekne „pár“ slov a učitelka ho posílá mezi děti.

Učitelka: „*Tak a teď sem přijde Bára. Ale Baruško honem, uklidíš to potom, aby jsme se stihli vystřídat všichni.*“

(Barbora trpí patlavostí. Tím typem, kdy dítě hlásku nenahrazuje jinou, ale prostě ji vynechává. Možná, v důsledku toho, je to dítě, které je uzavřené, málomluvné. Uvádí se, že mnohé z těchto poruch se upraví spontánně, když dítě vstoupí do prvního ročníku. Pro nápravu je důležité mít foniatrické znalosti a znát logopedické metody. Vadnou hlásku nikdy neopravujeme, ale cvičíme zvuk nový, foneticky správný.)

Učitelka s Bárou procvičuje jak dělá husa a jak to dělá, když z pneumatiky uniká vzduch. Po chvíli říká: „*Tak to by pro dnešek, Baruš, stačilo, zbytek doděláme zítra a já tady ještě napíšu mamince, aby jste se na to dneska podívaly. Můžeš jít a zavolej mi dalšího. A rychle, ať to odešpá.*“

Někdy volí učitelky jinou taktiku, která počítá s možností poskytování logopedické péče i mimo čas, který je pro ni v rozvrhu vymezený. Jejich práce pak může mít následující podobu.

- Učitelka procvičila výslovnost písmene L s jedním z dětí. Celá procedura mohla trvat 10 minut. Po něm přichází dívka, která prodělala operaci rozštěpu patra. Učitelka říká: „*S tou je to těžké. Je hned unavená, takže se musí velice brzo končit.*“ A skutečně během pár minut začíná zívát, vrtí se a je nesoustředěná. Učitelka ji tedy posílá mezi ostatní děti a přichází další dítě. Když se po 3 minutách dostane k opakování vět, přichází do třídy ředitelka a říká:

Ř: „*No, co tady děláte, máte být už dávno venku.*“

U: „*Jenže já ještě nejsem hotová.*“

Ř: „*No to se prostě nedá nic dělat, ven prostě musej.*“

Děti tedy odcházejí ven a učitelka říká, že až se vrátíme budeme pokračovat v práci. To samé říká ještě jednou dětem v době, kdy se vracíme zpátky do školy. Jenomže po příchodu se zjistí, že dávají pohádky a tak z dalšího procvičování řeči není nic.

Po obědě většina dětí odchází domů, nebo jde spát, ale odejde hned po probuzení. To znamená, že ze sedmi dětí, které byly přítomny se pracovalo pouze se třemi.

Pravdou je, že pokud je na oddělení menší počet dětí, než jaký má skutečně být a pokud je možné procvičovat s dítětem i odpoledne, tak to učitelka stihá. Nejdříve zjistí, které z dětí zůstává ve škole ještě po obědě a v kolik hodin si pro něj rodiče asi přijdou. Podle odpovědí rozčlení děti na ty, se kterými se musí pracovat hned (ti co jdou domů po obědě) a na ty, které zůstávají a bude na ně ještě čas.

Časovou náročnost péče jí jistě ztěžuje ta okolnost, že se zároveň musí věnovat ostatním dětem. Pokud je jich málo, tak to není takový problém. Pokud je ale jejich počet vyšší jak 6, začíná to být dosti obtížné. Chtějí si spolu povídat, většinou by nejraději tu hračku, kterou má zrovna někdo jiný. A tady pak učitelka napomíná, žádá o klid a přitom procvičuje řeč.

Je tedy program špatný? Jde pouze o problém personální? Samozřejmě, že výše uvedené okolnosti souvisí zejména s celkovým programem mateřské školy. Jedna z učitelek na otázku, jestli procvičuje denně, říká: „*No správně by se mělo, jenomže vždycky je na to jenom jedna a to je málo. To nevíte co dřív. Jestli je napomínat nebo procvičovat řeč. To je hrozně těžký zabavit 6 dětí tak, aby jste mohla s jedním pracovat.*“

KVALIFIKACE PERSONÁLU

Ústřední postavou, co se týče odborné kvality poskytované logopedické péče, je logoped. Není zde zaměstnán jako trvalý pracovník, pouze sem jednou týdně dochází a během tohoto dne vypracuje pro každé dítě postup práce. Určí tedy učitelkám co dělat, proč, jak dlouho. To znamená, že je to vlastně on, kdo řídí práci učitelek. Učitelky uznávají jeho vysokou odbornost, poukazují na úspěchy, kterých dosáhl, ale na druhé straně si stěžují na jeho neochotu pomoci a poradit jim v práci.

U1: „*To je náhodou odbornice na slovo vzatá. Já bych řekla jedna z nejlepších.*“

U2: „*No to může bejt, ale jak dycky kouká. Tak zle.*“

- Hovoříme o jednom z dětí, které právě absolvovalo procvičování řeči s jednou učitelkou.

U: „*Já vůbec nevím co s ním mám dělat. Takhle to je úplně k ničemu.*“

4 (Tato neochota poradit je často ze strany učitelek omlouvána „těžkým životem“ logopeda.)

J: „Tak až v pondělí přijde logoped, tak se spolu o tom poradíme.“

U: „Hm. Zlatý voči. Ta dá velkej pozor, aby náhodou někomu něco neporadila. To mi radši zase řekne, že všechno dělám špatně, to je lepší než nějaký rady!“

Také vztah logopeda k práci školky je značně kritický a odtažitý, jak vyplývá z následujícího úryvku rozhovoru.

J: „Paní L. Vy chodíte do té speciální školy?“

L: „Jo, to je vedení, co?“

J: „To já nevím, já tam byla párkrát.“

L: „No, to jsou ženský bez odborného vzdělání. Dělej si nějaký logopedický kurzy a myslejí si, že tím skončí! Oni si spíš na logopedy hrají, než jsou.“

J: „No a co je tak špatného na kurzu?“

L: „Nic. Na kurzu není špatného nic, pokud by se chtěly vzdělávat dál. Ale ony si myslí, že tímhle kurzem padla. Vlastně chtějí po mně abych je učila to, co je má učít škola. Ale já nejsem učitel, já jsem klinický logoped. Já jsem přesvědčená, že když se někdo chce zabývat tak závažnou věcí jako jsou děti postižené defektem, tak se musí v daném oboru neustále vzdělávat a k tomu nestačí 14-denní kurz, nebo roční dálkové studium, kam se dojíždí jednou měsíčně na přednášku. I já, i když už končím se stále neustále vzdělávám. Jezdím na semináře, sleduji odbornou literaturu, konzultuji s kolegy. Jenomže já si to všechno musím platit ze svých kapsy, a nikdo po mně nemůže chtít, abych mu zadarmo předávala svoje těžce nabyté vědomosti. Já to navíc ani dělat nemůžu.“

J: „Proč ne?“

L: „Na tu školu mám přesně vymezený čas, do kterého se musím vejít. Já tam nemůžu trávit celý den a vyučovat. Když někdo chce něco dělat, tak se stará sám. Dneska nic na nápravu řeči není. Vždyť já si všechno musím selhat sama. Ale to dá námahu a shánění, které oni nejsou ochotné. To by se líbilo i mně přijít pěkně k hotovému, bez námahy. Když budou mít svoji práci rádi, tak jim tohle všechno nebude zatěžko.“

Mimochodem, obdobně kriticky a odtažitě se logoped vyjadřuje i k již zmíněnému problému s programem organizace logopedické péče. Když jedna z učitelek poukázala na tento problém, odpověděl logoped: „Já se vás nechci dotknout, ale chtěli jste logopedickou mateřskou školu a tak jí máte. O těchle věcech jste se měli bavit daleko dřív. To je to, co mělo být prvotní. Ono není ani tak důležité jestli si budou hrát se zeleným nebo modrým autem, ale kdy, kde a kdo bude péči poskytovat. Když jste viděli, že to nejde, že nemáte lidi ani místo, neměli jste se do toho vůbec pouštět.“

INSTITUTE = ŘEDITELKA ?

V této fázi zkoumání dané situace se tedy věc jeví jako definitivně vyjasněná. Z perspektivy rodičů je problém definován tak, že za své peníze nedostávají slibované zboží – každodenní logopedickou péči poskytovanou špičkovými odborníky, která se projeví rychle postupující nápravou v řeči jejich dětí. Z perspektivy mateřské školy je pak za nedodržení podmínek odpovědná ředitelka, a to nejen formálně, ale

též jako podnikatel, který v nabídce svých služeb sliboval více, než mu dostupné zdroje umožní skutečně dodat.

A jako problém zdrojů to zřejmě vidí i sama ředitelka, když např. obhájuje problematičnost realizace programu práce své instituce: „Je to naprosto běžný program pro předškolní zařízení. Sem je pouze vložena logopedická péče. To je jediná výjimka nebo odlišnost, jak chcete. Dalo práci ho sestavit, dlouho jsme nad ním uvažovali a myslím, že výsledek odpovídá představám.“ K tomu, aby byla přijata např. ještě jedna pracovnice, která by děti hlídala v průběhu logopedické péče říká: „Já o tom vím. Samozřejmě, že by to byla ideální situace, ale na to zatím nemáme finance.“

Podle logiky tržního hlediska je však situace nikoliv „neideální“, ale neudržitelná. Následovat by měla buďto změna kalkulace ceny tak, aby pokryla nezbytné náklady, nebo logopedem navrhovaný bankrot podnikatelského záměru. Zdá se však, že v celé situaci působí ještě jiné hledisko, jiná logika, dle které bude soužití rodičů s danou mateřskou školou pokračovat.

Nelze si např. nevšimnout, že když ředitelka hovoří o problematičnosti práce učitelek, nezaznívá v její řeči ani tak kritika jejich nekvalifikovanosti a nedostatku profesionální podnikavosti, jako ze strany klinického logopeda, ale kritika jejich familiárnosti: „Víte ono je to těžký. Všechny jsme si tykaly a věděly o sobě hodně moc. A najednou jsem výš. A tady už nejde provozovat kamarádčkování, protože potřebujete, aby byl pořádek. Já na ně nechci být zlá, křičet nebo ale už to prostě nejde tak, jako dřív.“

A familiární tón skutečně zní v řeči učitelek velmi často. Často se stává, že před současnou ředitelkou pronášejí povzdechy typu:

„To za Marušky, to bylo úplně jiný.“

„Maruška, ta svoji věci rozuměla.“

„Maruška byla Maruška.“

Každopádně ředitelka to přechází, dělá že nic neslyší a ani učitelky to neřikají jízlivě nebo ironicky. Pouze běžným hlasem konstatují. Je možné, že se jedná jen o určité trápení bývalé kolegyně, o jakési zadostiučinění, za povinný respekt vůči její nové autoritě. Je možné, že je to i skutečné přivolávání zpět dřívějšího typu vztahu k práci mezi zúčastněnými aktéry. Je možné, že se učitelky svého familiárního vztahu nechťejí vzdát. To je zřejmé i ve vztahu k logopedovi, kdy nepřistupují na jeho tržní řeč.

Ve familiárnosti učitelek také nezaznívá vulgárnost. Spíše jakoby zastávaly hledisko odpovídající tomu, že přes svou specializaci zůstává instituce stále školou mateřskou, která síce poskytuje logopedickou péči a vůbec funguje v nějakém prostředí se závaznými ekonomickými souvislostmi, její podstatnou náplní však je, že po dobu, kdy je jí dítě svěřené do péče, rodinu zastupuje a svým způsobem také rozšiřuje.

Vůči tomuto hledisku by chybou ředitelky nebyl jen chybný podnikatelský kalkul a reklama. Z tohoto hlediska možná ani není tak podstatné, že ředitelka nezvládá management reklamy, financí, personálu, organizace provádění logopedické péče či přesvědčování rodičů o kvalitě poskytovaných služeb, jako že nezvládá management problematičného étosu své „firmy“, konfliktů mezi tržním a familiárním přístupem k práci a vyjednávání společné představy mateřské školy a rodičů o povaze péče poskytované školou jejich dětem.

Zdůraznění tohoto hlediska neznamená sugerovat předsta-

vu, že konflikt mezi danými dvěma nesourodými přístupy k práci je bezprostřední bariérou toho, aby se dosáhlo více peněz na další vychovatelku, vyšší kvalifikace učitelek či razantního pokroku v řeči dětí. Může však být klíčovým zdrojem narušování vztahů mateřské školy s rodiči v každodenním styku, tj. zdrojem drobných rozporů, které se postupně vyostřovaly do otevřeného konfliktu v situaci, kdy se rodiny přesvědčily o své závislosti na soužití s danou institucí. Jistě, že tato představa je značně spekulativní, některé argumenty ve prospěch její platnosti však lze získat z analýzy vztahů mezi učiteli, rodiči a jejich dětmi.